

Nr 10.

Ankom till riksdagens kansli den 2 juni 1944 kl. 9 fm.

Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 10 i anledning av väckt motion angående utredning av frågan om tillhandahållande för en större allmänhet av billig bad- och w. c.-attiralj samt diskbänksinredning.

I en inom riksdagens andra kammare väckt, till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 424, har herr *Stattin* hemställt, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t begära utredning i frågan om tillhandahållande för en större allmänhet av billig bad- och w. c.-attiralj samt diskbänksinredning. *Motionen.*

I fråga om motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Över motionen har utskottet i vederbörlig ordning inhämtat utlåtanden från medicinalstyrelsen, socialstyrelsen, egnahemsstyrelsen och statens byggnadslänsbyrå, varjämte Sveriges industriförbund och Sveriges standardiseringskommision beretts tillfälle inkomma med yttranden. *Utlåtanden.*

Medicinalstyrelsen erinrar om att styrelsen vid upprepade tillfällen betonat den stora betydelsen för den allmänna hälsovården av tillgång till vatten- och avloppsledningar. Sålunda hade styrelsen i yttrande den 11 februari 1943 över av egnahemsstyrelsen framlagt förslag om anslag till dylika ledningar livligt förordat, att sådana skola komma till stånd och i yttrande den 2 februari 1944 till investeringsutredningen framfört samma synpunkter.

Intet av ovannämnda förslag avsåge dock annat än framförande till fastighet av ifrågavarande ledningar. Utrustningen inom lägenheterna hade hittills icke varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet i annan mån än att utgiften för inredning av badrum, w. c. och kök i princip ingår i de medel, som beviljats till bostadsförbättring å landsbygden.

Det vore givet att sådan utrustning, som motionären avser, i möjligaste mån måste anskaffas för de lägenheter, vilka erhålla vatten- och avloppsledningar. därest dessa senare skola på avsett sätt utnyttjas. Ett förbilligande av den ifrågavarande materielen vore sålunda i hög grad ett hälsovårdsintresse. *Medicinalstyrelsen* ansluter sig därför till motionens syfte och vill förorda, att den av motionären begärda utredningen må komma till stånd.

Socialstyrelsen anförde, att den i motionen berörda frågan utan tvivel hade en icke ringa betydelse ur folkhälsans synpunkt såväl som med hänsyn till önskvärldheten av åtgärder ägnade att förbättra lantbefolkningens levnadsvillkor och därigenom motverka landsbygdens avfolkning. Det vore emellertid också uppenbart, att frågan har ett naturligt samband med bl. a. spörsmålet om landsbygdens vattenförsörjning och avloppsförhållanden, varom en utredning år 1942 verkställdes av egnahemsstyrelsen. Såsom det i denna utredning betona-

des, måste en förbättring av vatten- och avloppsförhållandena på landsbygden anses vara ett allmänt intresse av stor vikt ur hygieniska synpunkter ävensom för underlättandet av arbetet för landsbygdens kvinnor. Den i motionen väckta, i och för sig förvisso beaktansvärda frågan syntes i förhållande härtill ha intresse mera i andra hand. Den torde i vart fall just i här nämnda sammanhang vara väl värd att uppmärksammas. Den kunde även betraktas som en betydelsefull del av landsbygdens bostadsförbättringsproblem.

Att en särskild utredning igångsättes för denna speciella fråga torde näppeligen vara påkallat. Däremot syntes det vara väl på sin plats, att egnahemsstyrelsen finge i uppdrag att i samband med andra där vidtagna eller planerade åtgärder för dels förbättring av vatten- och avloppsförhållanden och dels bostadsförbättringar på landsbygden ägna uppmärksamhet jämväl åt det i motionen berörda spörsmålet.

Egnahemsstyrelsen ansluter sig till det syftemål, som legat till grund för motionen. Överhuvudtaget torde icke kunna råda mera än en mening om betydelsen av, att lanthemmen i ökad utsträckning få tillgång till hygieniska och arbetsbesparande anordningar. — Vad gäller de i motionen åsyftade byggnadsdetaljerna torde i fråga om exempelvis badkar, standardiseringen redan vara så långt driven, att ytterligare ingripande synes obefogat. En standard för tvättställ och w. c.-stolar vore, enligt vad egnahemsstyrelsen har sig bekant, under utarbetande hos byggstandardiseringen. I fråga om själva standardiseringen torde alltså erforderliga åtgärder redan vara vidtagna och man har blott att avvakta, att än flera byggnadsdetaljer skola komma att kunna bli föremål för byggstandardiseringens uppmärksamhet.

Vissa andra faktorer, som sammanhånga med byggnadsmaterialpriserna, exempelvis sättet för inköpens genomförande, distributionen och transportfrågorna, vore, enligt vad egnahemsstyrelsen erfarit, under utredning av jordbrukets byggnadsstudiekommitté.

Vad slutligen beträffar frågan om särskilt statsbidrag för anskaffande av i motionen omnämnd attiralj finge egnahemsstyrelsen erinra om, att bland annat bostadsförbättringsverksamheten torde få anses innefatta låne- och bidragsgivning även för här avsett ändamål, ehuru dock de inom verksamheten fastställda maximigränserna för lån och bidrag mången gång lägga ekonomiska hinder i vägen för anordningarnas anskaffning. Det syntes därför knappast påkallat att inrätta några nya subventionsformer med anledning av motionsförslaget. I den mån man emellertid går in för att i ökad utsträckning främja de av motionären anförda syftena, kunde detta öka skälen för, att en höjning av de nuvarande lånens och bidragens maximibelopp genomföres och att ny prövning av medelsåtgången inom bostadsförbättringsverksamheten äger rum.

Statens byggnadslånebyrå anförde följande:

Statens byggnadslånebyrå behjärtade givetvis i hög grad det i motionen framförda önskemålet, att befolkningen, särskilt på landet, i så stor utsträckning som möjligt bereddes tillfälle till bad i hemmet. Byrån ställde sig emellertid tvivlande till möjligheten av att genom standardisering mera väsentligt nedbringa kostnaderna för badrumsinredningar och dylikt. En avsevärd del av härför erforderliga byggnadsdelar tillverkades nämligen redan nu som standardvaror i mycket stora serier.

Badkar tillverkades inom landet av Ankarsrums bruk. Därjämte förekomme under normala tider en betydande import av badkar, främst från Tyskland. De importerade badkaren tillverkades i utlandet i mycket stora serier, och pri-

serna för karen torde endast obetydligt kunna påverkas av ett eventuellt inriktande av den svenska marknaden på en eller ett fåtal modeller. Ankarsrum tillverkade för närvarande omkring femton badkarstyper. Möjligen kunde kostnaden för badkar något nedbringas, om efterfrågan för här avsett ändamål inriktades på en bestämd typ.

Vad angår *w. c.-stolar och tvättstall* vore dessa inredningsdetaljer för närvarande föremål för undersökning ur nu ifrågavarande synpunkter inom Sveriges standardiseringskommissions avdelning för byggstandardisering. Tvättstall tillverkades för närvarande av två fabriker i landet i omkring tvåhundra olika typer. Studier inom byggstandardiseringen hade emellertid visat, att de väsentligaste behoven böra kunna tillgodoses med endast fem olika typer. På detta område syntes det därför vara möjligt att genom standardisering nedbringa anskaffningskostnaderna.

Vad slutligen beträffar *diskbänkar* tillverkades sådana av rostfri plåt redan nu i ett mindre antal modeller, vilka på grund av de stora kostnaderna för pressverktyg praktiskt taget aldrig frångås. Vid sådant förhållande torde relativt litet här vara att vinna genom standardisering.

För uppnående av en mera markerad kostnadsminskning för nu ifrågavarande byggnadsdelar torde det ej vara tillräckligt att enbart standardiseringsåtgärder — i den mån utrymme för ytterligare sådana över huvud finnes — bliva vidtagna. Härför torde sannolikt även krävas, att statsmedel i form av lämpligt avvägda statsbidrag ställdes till förfogande för ändamålet. Genom att som villkor för utgivande av sådant statsbidrag uppställa den fordran, att endast material enligt ett fåtal standardmodeller får komma till användning, skulle ock fördelarna av standardiseringen kunna bättre utnyttjas.

Ehuru byggnadslånebyrån, på sätt ovan angivits, för sin del funne möjligheterna till nedbringande av kostnaderna för de byggnadsdelar, varom här är fråga, ur vissa synpunkter tämligen begränsade, ansåge likväl byrån vissa skäl tala för att den utav motionären förordade utredningen komme till stånd. Därest emellertid den av herr Nilsson i Stockholm m. fl. ävenledes i andra kammaren väckta motionen nr 421 angående utredning om åtgärder i syfte att förbilliga byggnadskostnaderna skulle föranleda undersökning av hela detta frågekomplex, synas jämväl de spörsmål, som avses i förevarande motion nr 424, lämpligen böra upptagas till behandling i detta vidare sammanhang.

Sveriges standardiseringskommission erinrar först om de standardiseringsåtgärder, som redan vidtagits beträffande tillverkning av badkar, *w. c.-attiralj* och dyligt samt framhåller därjämte bland annat följande.

Det finnes andra och viktigare frågor, som måste lösas innan möjligheter finnas att mera allmänt införa badrum och *w. c.* för landsbygdens befolkning. En första förutsättning vore, att vatten- och avloppsfrågorna kunde ordnas på ett tillfredsställande sätt. Saknas vattenledning, som står under tryck, finnes ju ej några möjligheter för installationen. I glest bebyggda trakter vore avloppsfrågan mången gång ej tillfredsställande löst även om vattenledning finnes införd. Därest badrum och *w. c.* installerats, måste av rent hygieniska skäl god rening av avloppsvattnet genomföras, vilket kunde medföra stora kostnader.

Ett annat problem vore, att av lokala myndigheter utfärdade bestämmelser mången gång direkt förhindra användandet av standardiserade produkter. I det remissvar rörande förslag till vissa ändringar i byggnadsstadgan, som kommissionen avgav till Kungl. Maj:t den 30 oktober 1943, hade kommissionen tillfälle att beröra dessa spörsmål. Kommissionen anförde härvidlag:

»De föreslagna ändringarna i byggnadsstadgan, vars olika tekniska bestämmelser enligt förslaget skola utarbetas av byggnadsstyrelsen, torde i och för sig vara ägnade att i erforderlig grad förhindra att enskilda kommuner genom omotiverade föreskrifter i byggnadsordning försvåra en rationell byggnadsverksamhet. Det bör dock observeras, att en stor del — kanske den övervägande delen — av de svårigheter, som möta byggnadsverksamheten i form av starkt varierande lokala föreskrifter för byggandet, icke så mycket äro att hänföra till föreskrifter i byggnadsordningarna som till föreskrifter, lämnade av andra myndigheter än byggnadsnämnden, såsom hälsovårdsnämnd, brandchef samt gasverk, vattenverk och elverk.

Om därför föreliggande förslag över huvud taget skall kunna få någon praktisk betydelse genom att enhetliga byggnadsbestämmelser för hela landet framtvingas, är det därför obetingat nödvändigt, att åtgärder snarast vidtagas för att begränsa möjligheten även för andra kommunala organ än byggnadsnämnden att meddela lokalt betonade föreskrifter, vilka ej äro sakligt motiverade. Som exempel på hur förhållandena f. n. gestalta sig kan nämnas, att i en stad ovillkorligt påbjudes, att w. c.-stol skall vara försedd med sitsventilation, medan detta i en annan stad kategoriskt förbjudes. På samma sätt variera i alla möjliga detaljer föreskrifterna om utförande av vatten-, avlopps- och gasledning samt elektriska anläggningar, vilket i hög grad försvårar en standardisering av motsvarande utrustningsdetaljer i byggnaden.»

Kommissionen hade med vad som tidigare anförts och härovan citerats velat framhålla, att enbart genom standardisering torde det icke vara möjligt att uppnå motionärens syfte. Frågan måste lösas i ett större sammanhang genom att först på ett tillfredsställande sätt ordna landsbygdens vatten- och avloppsfrågor ur riktig teknisk och hygienisk synpunkt samt åstadkomma enhetliga kommunala bestämmelser rörande installationer och avlopp.

Sveriges industriförbund avstyrker den i motionen föreslagna utredningen och anför i huvudsak följande:

Motionens syfte att förbilliga anskaffandet av badkar och andra moderna bekvämligheter speciellt för jordbrukare- och arbetarebefolkningen vore självfallet i och för sig i hög grad lofvärt. De åtgärder, som i motionen förordas till vinnande av detta syfte — standardisering och massproduktion av hithörande utrustning — hade emellertid redan kommit till användning eller i varje fall planerats i sådan utsträckning, att ytterligare uppslag till dylika åtgärder av betydelse icke torde kunna anvisas genom statlig utredning. — Standardiseringssträvandena försvårades f. ö. i detta fall därav att hälsovårdsnämnderna på olika orter ställa olika krav på stolarnas utförande. — Tillverkningskostnaden för sådan sanitär utrustning som här avses utgjorde ingalunda hela eller ens huvudsakliga delen av den totala anskaffningskostnaden för ifrågasatt bekvämligheter. En mycket betydande del av totalkostnaden belöpte på sådana nödvändiga tillbehör som vatten- och avloppsledningar med tillhörande brunnar, hydroforer, pumpar, septiktankar, uppvärmningsanordningar m. m. Här till komme att kostnaden för utrustningens installerande i fastigheten och icke minst för vatten- och avloppsledningars nedläggande i marken mången gång, särskilt på landsbygden och i glest befolkade samhällen, av naturliga skäl måste bli förhållandevis betydande.

Frågan huruvida anskaffandet av sanitär utrustning för bostäder bör, såsom motionären ifrågasätter, underlättas genom statsbidrag utgjorde endast en del av den betydligt större frågan om statlig subvention för bostadsbyggande i allmänhet och syntes därför icke böra upptagas såsom ett fristående spörsmål.

Vid innevarande års riksdag har till behandling tagits upp en motion, som äger visst samband med här förevarande ämne, nämligen motion nr 421 av herr Nilsson i Stockholm m. fl., angående utredning om åtgärder i syfte att förbilliga byggnadskostnaderna.

Andra kammarens andra tillfälliga utskott, till vilket sistnämnda motion hänvisats, har i sitt utlåtande nr 10 hemställt om utredning enligt i utlåtandet angivna riktlinjer i syfte att förbilliga byggnadskostnaderna.

I sitt berörda utlåtande anförde utskottet bland annat följande.

Av inkomna yttranden och lämnade muntliga upplysningar hade utskottet fått den bestämda uppfattningen, att åtskilligt skulle kunna göras för att förbilliga de nuvarande byggnadskostnaderna. — — — Synnerligen önskvärt syntes vara, om många byggnadsdetaljer kunde standardiseras, vilket borde kunna medföra möjligheter för serietillverkning med därav sannolikt följande lägre kostnader. Såvitt av standardiseringskommissionens yttrande framgår vore det närmast en anslagsfråga, varför utskottet på denna punkt endast kunde uttrycka en förhoppning, att nödiga medel måtte ställas till standardiseringskommissionens förfogande för ett snabbare bedrivande av arbetet.

Emellertid stötte det enligt av utskottet inhämtade upplysningar ofta på svårigheter, när de standardiserade varorna skola införas vid byggnadsproduktionen. En angelägenhet av icke ringa vikt vore därför att sådana åtgärder kunde vidtagas, som medverkade till att dylikt motstånd bringades ur världen. Utskottet ville endast peka på ett sådant förhållande, som att en viss detalj kan vara påbjuden i somliga byggnadsordningar men helt förbjuden i andra. Det måste medföra avsevärda olägenheter och verka fördyrande. Utskottet ifrågasatte därför, om det icke skulle vara möjligt att ersätta de lokala byggnadsordningarnas bestämmelser med såvitt möjligt enhetliga och hela riket omfattande bestämmelser, vilka bestämmelser lämpligen syntes kunna inarbetas i byggnadsstadgan.

Andra kammaren biföll utskottets hemställan.

För egen del får *utskottet* anföra följande.

Uppenbart är att det spørsmål, motionären här upptagit till behandling, är av viss betydelse. I samtliga infordrade yttranden vitsordas ur skilda synpunkter behovet av lättåtkomlig sanitär byggnadsattiralj om än därvid olika meningar fått uttryck beträffande lämpligheten att anordna en särskild utredning för lösandet av det med motionen avsedda spørsmålet. Till de åberopade skälen för lättare åtkomst av diskbänksinredning vill utskottet i detta sammanhang foga en erinran om, att andra kammaren helt nyligen — i anledning av motionerna II: 173 och 244 samt tredje tillfälliga utskottets däröver avgivna utlåtande (nr 8) — vid behandling av frågan om landsbygdens avfolkning godtagit utskottets uttalande om angelägenheten av det kvinnliga hushållsarbets underlättande. Utskottet vill därför biträda syftet med här ifrågavarande motion. Med hänsyn emellertid till andra kammarens ovan relaterade beslut angående utredning av byggnadskostnadernas förbilligande, vilken utredning synes beröra nu förevarande förhållanden, anser sig utskottet ej böra

Utskottet.

ifrågasätta anordnande av någon ny utredning enkom för lösande av frågan om bad- och w. c.-anläggningar m. m. utan utgång från att vid bifall till motionen II:424 den med motionen II:421 avsedda utredningen lämpligen bör omfatta jämväl här berörda frågor.

Utskottet anser sig alltså kunna tillstyrka bifall till motionen II:424.

Utskottet hemställer därför, under återopande av det ovan anförda,

att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär utredning i frågan om tillhandahållande för en större allmänhet av billig bad- och w. c.-attiralj samt diskbänksinredning.

Stockholm den 1 juni 1944.

På utskottets vägnar:

MARTIN LJUNGBERG.

Närvarande: herrar *Ljungberg, Thapper, Hedqvist*, fru *Skoglund-Lindblom*, herr *Stjärne*, fruar *Linderoth-Andersson, Svedberg*, herrar *Blombäck**, *Hansson* i Skediga och *Nilsson* i Varuträsk.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.